

професійної позиції. Зрозуміло, що становлення фасилітуючої позиції вчителя передбачає здійснення тривалої за часом і різнобічної за характером науково-методичної роботи, яка має охопити різні аспекти цього складного особистісного феномену.

Висновки. Таким чином, грамотно організована науково-методична робота дає змогу забезпечити ефективний вплив на формування фасилітуючої позиції вчителя. У контексті дослідження під науково-методичною роботою розуміємо систему заходів, яка забезпечує підвищення рівня професіоналізму вчителів й покращення результатів їхньої педагогічної діяльності.

Література

1. Казакова А.Г. Педагогика профессионального образования : монография / А.Г. Казакова. – М. : Экон-Информ, 2007. – 551 с.
2. Кульневич С.В. Управление современной школой: организация и содержание методической работы / С.В. Кульневич, В.И. Гончарова, Т.П. Лакоценина. – Ростов н/Д : Учитель, 2003. – Вип. II. – 288 с.
3. Максимюк С.П. Педагогіка : навч. посіб. / С.П. Максимюк. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.
4. Лизинский В.М. О методической работе в школе / В.М. Лизинский. – М. : Педагогический поиск, 2004. – 160 с.
5. Нормативно-правове забезпечення освіти : у 4 ч. – Х. : Основа, 2004. – Ч. 1. – 144 с.
6. Основні напрямки методичної роботи в навчальному закладі / [Т. Богачик, Т. Караванова, С. Комісарова, Н. Палійчук] // Методична робота в школі: теоретичні засади; система роботи; досвід / [укл. В.В. Григораш]. – Х. : Основа, 2009. – С. 81–144.
7. Рогова Т.В. Персоналізований підхід до управління педагогічним колективом школи / Т.В. Рогова. – Х. : Нове слово. – 300 с.

ФОМІН В.В.

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І СІМ'Ї В ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що для забезпечення повноцінного розвитку дошкільника взаємодія із сім'єю є одним з основних завдань сучасних дошкільних освітніх установ. Про необхідність і важливість співробітництва ДНЗ з родинами підкреслено й у відомих дошкільних програмах “Дитина”, “Малятко”, “Я у світі”. У Концепції розвитку дошкільної освіти України на 2010–2016 рр. також акцентовано, що одним з основних напрямів має стати “...удосконалення роботи з сім'єю, широке залучення батьків до освітнього процесу” [5]. Разом з тим “...модернізація змісту дошкільної освіти України вимагає визначення чітких методологічних засад, що враховують не тільки сучасні світові та європейські тенденції розвитку дошкільної освіти, але і повинні ґрунтуватися на національних надбаннях, вітчизняній культурі” [5]. Виходячи з цього, бажано звернутись до набутих минулого, де питання взаємодії між освітніми установами із сім'ями вихованців широко розглядались представниками прогресивної педагогічної думки.

Мета статті – розглянути динаміку і розвиток становлення співробітництва між дошкільними освітніми установами з родинами й розкрити проблемні питання їх взаємодії.

Актуальні питання досліджуваної теми детально обґрунтовані у працях таких сучасних науковців, як: Л. Загик, В. Іванова, В. Котирло, Н. Кот, С. Ладивір, Н. Виноградова, Т. Маркова, Л. Островська, Т. Пагута, Л. Федорович, Л. Сухарева тощо. Проте, на наш погляд, історико-педагогічний аспект проблеми взаємодії дошкільних навчальних закладів і сім'ї, який ніколи не залишався за межами уваги педагогічної науки і практики, висвітлено недостатньо.

Як свідчить аналіз історико-педагогічних джерел, прогресивні вітчизняні педагоги і громадські діячі XIX – початку XX ст. (В. Водовозов, П. Каптерев, П. Лесгафт, О. Острогорський, В. Стоюнін, К. Ушинський, С. Русова та ін.) у своїй педагогічній спадщині порушували питання про необхідність надання допомоги батькам у вихованні дітей, зокрема: виховання і навчання дітей, починаючи з їх народження; вивчення впливу спадковості на розвиток дітей дошкільного віку; помилки батьків у вихованні дітей. Особливо деталізувались форми й методи спільних ігор для батьків і дітей, напрями організації дозвілля дітей тощо. З цією метою видавались посібники для батьків у яких, крім загальних питань (художнє виховання, раннє навчання музики), висвітлювались релігійне та моральне виховання.

Варто зауважити, що в кінці XIX ст. на вітчизняному педагогічному просторі виникли педагогічні гуртки, які об'єднували батьків та ДНЗ для ефективного вирішення спільних питань виховання дітей. На початковому етапі ці заняття не мали певних планів і полягали в тому, що батьки доповідали результати спостережень за власною дитиною чи за іншими вихованцями на основі записів, відбувався живий обмін думками і вироблялися рекомендації. До роботи педагогічних гуртків залучалися фахівці: педагоги, лікарі, гігієністи, психіатри, які вирішували питання про найбільш раціональні й корисні методи виховання дітей.

Слід зазначити, що на початку XX ст. почали створюватися і так звані “сімейні групи”, які проіснували до 1912 р. Метою таких “сімейних груп” було виховання громадських якостей у дітей та їх підготовка до навчальних закладів. Як правило, у ці групи об'єднувались батьки дітей, які з різних причин не могли відвідувати навчальний заклад.

Варто підкреслити, що на початку XX ст. з метою централізації зусиль батьків, професійних педагогів, вихователів з питань співпраці у 1912 р. було організовано I Всеросійський з'їзд з родинного виховання, де пропонувались різні форми роботи для надання педагогічної допомоги сім'ї: створення курсів для матерів, проведення публічних лекцій, батьківських клубів, метою яких було надання допомоги батькам у вихованні дітей тощо.

Як бачимо, вже наприкінці XIX – на початку XX ст. активізувалось питання про встановлення взаємодії педагогічної науки, громадськості і сім'ї. Але, на нашу думку, ця взаємодія розглядалася переважно як допомога сім'ї, а не як спільна діяльність педагогічної громадськості і батьків.

У радянській педагогіці дошкільне виховання стало справою державного значення. Суспільне дошкільне виховання, як наголошувалось у документах того часу, “стало першою ланкою науково організованої системи

формування нової людини” [2, с. 42]. Всі громадські організації з виховання дітей, у тому числі і батьківські гуртки, повинні були припинити свою діяльність, а їх функції було покладено на дитячі садки та ясла.

Як свідчать нормативно-освітні документи, педагогічна література, дошкільними установами проводилася різноманітна робота з населенням. Їх завданням було встановлення зв'язку із сім'єю для створення єдиної системи виховання. Становить інтерес багатство форм роботи з батьками, багато з яких існує і сьогодні. Наприклад, значного поширення набули такі форми роботи, як відвідування вихователями дітей вдома, бесіди з батьками, ознайомлення їх з роботою дошкільних установ, залучення до участі в житті дитячого садка, збори батьків. Відзначимо, що розроблялися саме форми роботи з батьками, а не форми спільної роботи педагогів і батьків. Застосовувалися й такі методи педагогічної пропаганди, як вечори дитини, концерти-мітинги, доповіді, випуски стінгазет на підприємстві, видання спеціальних брошур, – усе це сприяло пробудженню в батьків інтересу до справи виховання і до діяльності дошкільних установ [4, с. 55].

Значними подіями з 1919 по 1928 рр. були всеросійські з'їзди з дошкільного виховання (1919, 1921, 1924, 1928 рр.), які проходили під керівництвом Народного комісаріату освіти. Аналізуючи роботу цих з'їздів, педагог-науковець Т. Даниліна підкреслювала, що на першому Всеросійському з'їзді (1919 р.) було висунуто питання про обов'язкове загальнодоступне дошкільне виховання. У доповіді голови дошкільного відділу народного комісаріату Д.Л. Лазуркіної “Завдання соціального виховання у зв'язку з новими формами суспільного життя” були висловлені такі положення: установи дошкільного виховання повинні сприяти реформуванню старої сім'ї, встановленню єдиних завдань родинного і суспільного виховання; основним типом дошкільної дитячої установи має бути дитячий “сад-осередок” з тривалим терміном перебування в ньому дітей. Виховання в дошкільних установах класифікувалось як засіб компенсації недоліків родинного виховання, а часто навіть і як засіб руйнування інституту сім'ї, що існував раніше [2, с. 42].

У 20-ті рр. ХХ ст. переважала думка про те, що робота педагогічного персоналу буде більш вагомю, якщо вдасться досягти повного контакту з батьками, залучити їх до життя дитячого садка, зробити для них зрозумілими зміст і методи виховання дітей і тим самим створити єдину лінію у виховній діяльності батьків і дошкільної установи. В цей період виходили посібники для батьків про дотримання режиму дня, проведення дозвілля дітей у сім'ї, цікавих занять, ігор, про виховання колективізму, формування трудових навичок і вмінь дітей.

Як свідчать історико-педагогічні документи, зокрема постанови партії і уряду про школу 1920-х рр., досить важливим було питання про комплексність і систематичність педагогічного процесу дошкільної установи. З особливою гостротою порушували питання про програму дитячого садка, її структуру, зміст. За участю великого колективу теоретиків і практиків розроблялися такі документи, як “Проект програми дитячого садка” (1932), “Програма і внутрішній розпорядок дитячого садка” (1934), “Ста-

тут дитячого саду” і “Керівництво для вихователя дитячого садка” (1938), які були затверджені Народним комісаріатом освіти і в яких пропонувалися принципові установки та практичні заходи щодо зміцнення зв’язку дитячого садка із сім’єю. Вважалося, наприклад, що залучення батьків до господарських справ дитячого садка має педагогічний вплив, оскільки вони спілкуватимуться між собою, обговорюватимуть виховну роботу дошкільного закладу, проблеми життя дитини в сім’ї тощо. Відзначимо, що в той час взаємодія вихователів із сім’єю нерідко зводилася лише до господарчо-побутової допомоги батьків, хоча запроваджувались й інші форми, такі як читання лекцій на батьківських зборах, відвідування сімей, оформлення стінгазет тощо. Установка на авторський, творчий підхід щодо реалізації професійних педагогічних функцій сім’ї довгий час не культивувалася в середовищі педагогів. На думку Т. Даниліної, подібний погляд на сім’ю визначався тим, що “...майбутні будівельники комуністичного суспільства відповідно до радянської ідеології мали бути уніфікованими, індивідуальні відмінності не схвалювались”. Крім того, не в усіх родинях зміна суспільного ладу була сприйнята позитивно, і вплив таких сімей на дітей було не таким, яким його бачили керівники дошкільного виховання [2, с. 43]. Тобто, як бачимо, у педагогічній думці цього періоду визнавалася роль сім’ї у вихованні дошкільників, але сім’я сприймалася не лише як потенційний або реальний спільник, а частіше як чинник, що заважає “правильному вихованню” дітей. Це призводило до невизнання необхідності співпраці дошкільної установи з сім’єю.

Ідеї взаємодії суспільного і родинного виховання набули актуальності в 1950–1980-ті рр. У цей період проблема “боротьби” дошкільного закладу з родинями вже не стояла так гостро, але основна тенденція – прагнення підкорити сім’ю впливу дошкільному закладу – збереглася.

Так, у педагогічній пресі 1940–1950-х рр. неодноразово підкреслювалася необхідність узгодження дій: виховання дитини може дати позитивні результати лише тоді, коли всі дорослі члени сім’ї і працівники дитячого садка діють спільно, ставлячи перед собою одні й ті самі цілі, користуючись одними й тими самими методами. У встановленні цього зв’язку керівна роль відводилася дошкільному закладу освіти. З цією метою в 1960–1970-ті рр. створювалися комісії сприяння сім’ї в освітніх установах і на підприємствах, ради громадськості за місцем проживання, організувалося шефство виробничих колективів. У ці роки широко здійснювалися педагогічні дослідження, метою яких було наукове обґрунтування шляхів і засобів, що мали забезпечити функціонування системи “школа – сім’я – громадськість”, вивчення ефективності форм і методів надання педагогічної допомоги сім’ї. В 1970–1980-ті рр. існував і педагогічний всеобуч для батьків як цілісна система форм пропаганди педагогічних знань з урахуванням різних категорій батьків, він мав за мету підвищення їх педагогічної культури.

Слід звернути увагу й на те, що в 1970–1980-х рр. було проведено ряд досліджень з проблем організації взаємодії з батьками. За результатами цих досліджень було видано багато методичної літератури. Так, великими накла-

дами були опубліковані книги “Дитячий сад і сім’я” під редакцією Т.А. Маркової (1981 та 1986 р.); “Вихователів про роботу з сім’єю” під редакцією Н.Ф. Виноградової (1989 р.) тощо. У той час ці видання стали орієнтиром для вихователів усієї країни в змісті організації співпраці з батьками.

Аналіз праці “Дитячий сад і сім’я” дав підстави для висновку, що автори посібника особливу увагу приділяли педагогічній пропаганді: “керівництво педагогічною пропагандою розглядається як складова керівництва всією методичною роботою дошкільного навчального закладу” [4, с. 19]. Крім цього, пропонувалися і детальні рекомендації щодо організації роботи батьківського комітету. Відзначимо, що запропоновані плани роботи батьківського комітету передбачали включення батьків у всі сфери життєдіяльності дітей у навчальному закладі, залучення батьків до педагогічного аналізу переглянутих виховних заходів [3, с. 25]. Проте, незважаючи на позитивність укладеного посібника, у педагогічній пресі було висловлено ряд зауважень. Так, наприклад, дослідниця деяких питань взаємодії батьків з ДНЗ О.В. Огороднова підкреслювала той факт, що дошкільні установи “брали на озброєння” саме “форми педагогічної пропаганди”, а не ідею, пов’язану із залученням батьків в освітній процес ДНЗ. Досить критично автор ставилась і до запропонованої в посібнику “Дитячий сад і сім’я” тематики консультацій для батьків, які, на її погляд, нагадують “вінегрет” (в одному списку такі теми: “Роль діяльності в розвитку дитини”, “Чому не можна хрестити дітей”, “Догляд за кімнатними рослинами” тощо). Такі рекомендації, на її думку, не створювали у свідомості педагогів уявлень про пріоритетну мету і завдання взаємодії з батьками і не сприяли забезпеченню цілісності виховного процесу [4, с. 61].

Проте, на наш погляд, у цьому посібнику досить позитивно й актуально для сьогодення представлено порядок проведення групових зборів, який передбачав педагогічні бесіди (доповіді) з актуальної проблематики [3, с. 46], спонукання батьків до питань обміну досвідом тощо [3, с. 50]. Значне місце відводилось наочній пропаганді, проведенню (3–4 рази на рік) Днів відкритих дверей, де під час занять батьки мали змогу ознайомитися з метою, методами, прийомами та іншими психолого-педагогічними аспектами [3, с. 50]. З іншого боку, до негативних моментів належить те, що такі перегляди ретельно готувалися “на показ”, батьки були лише глядачами, а не учасниками, крім цього, забували аналізувати ці заходи. Але, в цілому було рекомендовано, щоб “робота з батьками включалася як обов’язковий розділ у план виховної роботи” [3, с. 79]. Цей розділ часто виявлявся “додатком” до основного плану роботи, а сама “робота з батьками” була окремою лінією роботи вихователя ДНЗ, метою якої було “озброїти батьків необхідними педагогічними знаннями й уміннями” [3, с. 117].

Інший популярний посібник того часу – “Вихователів про роботу з сім’єю”, мав іншу структуру і зміст, але ту саму мету: “підвищити педагогічну культуру батьків”. Педагог, зазначалося у вступі, “виступає не лише як вихователь дітей, але і як вихователь батьків”, завданням посібника оголошувалось: “ознайомити педагога зі змістом, формами і методами роботи з батьками з урахуванням сучасних вимог педагогічної пропаганди”.

Така цільова установка, за висловами О.В. Огородної, також не сприяла встановленню партнерських відносин з родинами дошкільників [4, с. 62].

Аналіз цього посібника свідчить, що автори звертали увагу на дійсно актуальні проблеми і напрями виховання дітей у сім'ї і дитячому садку, такі як виховання характеру, етичних якостей, пізнавальних інтересів і допитливості, врахування індивідуально-психологічних особливостей розвитку дошкільників, вплив батьків на розвиток особистості дитини. Але, знову ж таки, готові "плани підготовки і проведення конференцій, зборів", "зразкові тексти виступів педагогів", "матеріали до стендів" провокували формальне їх вживання, не стимулювали самостійний пошук педагогів. Педагоги часто відтворювали готовий матеріал без його критичного аналізу і переробки.

У 1985 р. вийшла збірка "Вихователі і батьки" (укладачі Л.В. Загик, В.М. Іванова), де наголошувалося, що працівники дошкільних установ повинні спрямовувати свої зусилля на підвищення педагогічної компетентності батьків [1, с. 3]. У збірці висвітлювалась така форма роботи, як консультації-практикуми (наприклад, "Як організувати вдома ляльковий театр", "Як зробити іграшки для ялинки"), які передбачали активну діяльність самих батьків, делегування батькам ролі провідних практикумів, гнучке планування, залежно від проблем, що виникають, і наявних можливостей. Автори збірки рекомендували також прийоми, які мали орієнтувати вихователів до організації змісту роботи за конкретними запитами батьків (наприклад, скриньки для питань на підприємствах, анкетування батьків, на основі якого складалися плани лекторіїв). Слід зазначити, що до рекомендацій не включались вивчення індивідуальних особливостей, проблем і труднощів виховання самої дитини, педагоги орієнтувалися на вивчення соціально-економічного становища в сім'ї, рівня педагогічної культури батьків і виявлення труднощів сімейного виховання.

Отже, як бачимо, в методичній літературі 80-х рр. ХХ ст. була спроба конкретизувати зміст, форми і методи взаємодії дошкільних навчальних закладів з родинами, але більшість із запропонованих форм і методів не передбачала активної участі батьків на всіх етапах освітнього процесу, зміст був підпорядкований цілям педагогічної пропаганди і орієнтований на програмні завдання.

Висновки. Отже, враховуючи той факт, що система дошкільного виховання сьогодні стоїть на шляху гуманізації і деідеологізації педагогічного процесу, вважаємо доцільним вивчення й творче використання тих форм і методів взаємодії сім'ї та ДНЗ, які були поширеними ще наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Особливо актуальним вважаємо орієнтацію як ДНЗ, так і батьків не просто на виховання члена суспільства, а на вільний розвиток особистості.

Література

1. Воспитатели и родители / [сост. : Л.В. Загик, В.М. Иванова]. – М. : Просвещение, 1985. – 96 с.
2. Данилина Т. Современные проблемы взаимодействия дошкольного учреждения с семьей / Т. Данилина // Дошкольное воспитание. – 2000. – № 1. – С. 41–48.
3. Детский сад и семья / [Н.Ф. Виноградова, Г.Н. Година, Л.В. Загик и др. ; под ред. Т.А. Марковой]. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1986. – 207 с.

4. Огороднова О.В. Взаимодействие педагогов и родителей как условие профилактики социальной дезадаптации дошкольников [Электронный ресурс] / О.В. Огороднова. – Режим доступа: <http://diss.rsl.ru/diss/03/0649/030649034.pdf>.

5. Проект Концепції розвитку дошкільної освіти на 2010–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://civic.kmu.gov.ua/civic/control/uk/discussion/ovv/project;jsessionid=442F8B56393353760C6E281346AD17AB?project_id=116655.

ФУНТИКОВА О.О.

ВПЛИВ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ КЕРІВНИКА ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НА ЕКОНОМІЧНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Останнім часом велика увага приділяється питанням економічного планування в навчальних закладах. Моделюються процеси мотивації персоналу (Т. Белікова, 2003) та стимулюється педагогічна праця (І. Глікман, 2004), розробляються економічні механізми системи освіти (Ю. Вітренко, 2003), з позиції методологічної оцінки ефективності розглядається мотивація трудової діяльності індивіда (Г. Головіна, 2003), економічне стимулювання педагогів (І. Угольцев, 2004; Ф. Юсупов, 1999).

Мета статті – розглянути вплив адміністративних та економічних методів, які застосовує керівник дошкільного навчального закладу, на ефективність роботи ДНЗ та його перспективу існування в освітньому просторі.

У дошкільному навчальному закладі постійно відбуваються процес реалізації трудових і матеріальних ресурсів, обмін, нагромадження та споживання специфічних виховних та освітніх послуг, що задовольняють/не задовольняють потреби суспільства. Керівник дошкільного навчального закладу повинен грамотно використовувати бюджетні та позабюджетні джерела фінансування, застосовувати адміністративні й ринкові методи управління педагогічним колективом, оптимально поєднувати матеріальне та моральне стимулювання педагогічної праці з виховання й навчання дітей дошкільного віку. Економічний метод керівництва є сукупністю конкретних методів і принципів вироблення та реалізації управлінських рішень.

Основними економічними методами управління, якими керівник впливає на співробітників, є: довіра нижчому рівню управління; надання права приймати рішення й розпоряджатися ресурсами кожному рівню управління; розподіл прав управління за рівнями із заборонаю втручатися у функції нижчого рівня; відповідальність і гласність результатів діяльності; особиста відповідальність керівника за сферу свого управління.

Керівник дошкільного навчального закладу виділяє “законодавчий” і “виконавчий” органи управління. Законодавчим органом управління є педагогічна рада навчального дитячого закладу, виконавчим – лінійна структура управління. Поєднання законодавчого та виконавчого органів створює розподіл обов’язкового й виконавчого органів, розподіл обов’язків і контроль на верхньому рівні управління. Додатком до виконавчих органів управління є сукупність колегіальних органів (зборів, нарад). Вони виконують інформаційно-дорадчі функції й роль зворотного зв’язку для прийняття управлінських рішень.